

STÁT NÍ D I V A D L O V O S T R A V Ě

A. P. Č E C H O V

VIŠŇOVÝ SAD

P r e m i é r a d n e 7 . l i s t o p a d u 1 9 5 4

Premiéra k oslavě Velké říjnové socialistické revoluce, uvedená 7. listopadu 1954 — v Měsíci československo-sovětského přátelství a k padesátému výročí úmrtí spisovatele.

ANTON PAVLOVIČ ČECHOV:

VIŠŇOVÝ SAD

Komedie o 4 dějstvích.

Přeložil Ladislav Fikar.

Režie: Miloš Hynšt. — Scéna a kostymy: Vladimír Šrámek.
Kostymy zhotovili: M. Stejskalová, vyznamenaná „Za vynikající práci“, a J. Stejskal. Choreografie: Josef Sokol. Hudba: Mir. Ponc.

Ljubov Andrejevna Raněvská, statkářka	Taňa Hodanová, zasloužilá umělkyně
Aňa, její dcera	Jiřina Froňková
Varja, její adoptovaná dcera	Dagmar Veselá
Leonid Andrejevič Gajev, bratr Raněvské	Antonín Brož
Jermolaj Alexejevič Lopachin, kupec	Miroslav Olejníček
Petr Sergějevič Trofimov, student	Miloš Pavlín
Boris Borisovič Simeonov-Piščik, statkář	Jan Matýsek
Charlotta Ivanovna, guvernánka	Helena Trýbová
Semjon Pantělejič Jepichodov, účetní	Osvald Albín
Duňaša, panská	Naděžda Letenská
Firs, lokaj	Jaroslav Šára
Jaša, mladý lokaj	Jiří Duras
Pocestný	Otakar Vážanský
Přednosta stanice	František Havlas *
Poštovní úředník	Slavoj Schindler *
Hosté, služebnictvo	členové operního sboru *

Inspicent: Vladimír Seeman

Náповěda: Julie Kubarská

Taneční spolupráce: Doris Fuková, Darie Zlobická, posluchačky Státní konservatoře v Ostravě.

Hlavní přestávka po 2. dějství.

Člověk - to zní hrdě!

2. července roku 1954 uplynulo padesát let od smrti Antona Pavloviče Čechova. Je téměř symbolické, že předčasná smrt zaskočila Čechova doslova v předvečer první ruské revoluce, právě v okamžiku, kdy se jeho hrdinové probodli dusícím „temnem“ neblahých osmdesátých a devadesátých let až ke šťastnému vědomí nástupu nové, radostné, světlé lidské epochy v dějinách Ruska, kdy spolu s Čechovem vyslovili hlasem ještě rozzechvělým slova revoluce, chápající jeho pravý význam spíše srdcem než rozumem.

Čechov se narodil 17. ledna 1860 v malém přístavním městě na břehu Azovského moře. Na literární pole vstoupil v osmdesátých letech, právě rok po atentátu na cara Alexandra II. »Všechno je klidné, protestuje jedině nemá statistika; kolik lidí se zbláznilo, kolik se jich upilo, kolik dětí zahynulo hladem« — takový je obraz této doby, vyjádřený ústy jednoho z čechovovských hrdinů. Čechov z počátku patřil k oné generaci, která pod tlakem samoděržaví se ocitla ve slepé uličce a odtáhla se od politiky. Když se však Čechov pozorněji rozhlédl po ruském životě, lehký smích jeho literárních začátků mu začal stýdnout na tváři. Mladý lékař, znalec malomésta z dob svého dětství a vnímavý pozorovatel drobných ruských lidí od povídky k povídce si uvědomuje špinavost společenského řádu. Jeho smích hořkne a podobá se stále více gogolovského »smíchu skrz slzy«. Výmluvnou zbraní Čechova byla především pravda. Čechov byl vášnivým vyznavačem pravdy, zahrnuje pod tento pojem všechno čestné, poctivé a mravné.

Cím dál tím víc narůstá v Čechovových hrdinech světlá touha po lepším životě, po spravedlivějším světě. Čechov se začíná sám neohroženě politicky projevovat — sympatizuje na příklad veřejně se studentskými nepokoji, s francouzským spisovatelem Zolou v Dreyfusově aféře a vystupuje demonstrativně z Akademie věd, když z ní byl vyloučen Maxim Gorkij.

»Přišel čas, valí se na nás všechny něco ohromného, chystá se zdravá, silná bouře, přijde, už je blízko a brzy vymete z naší společnosti lenost, lhostejnost, předsudek proti práci, shnilou nudu... Za nějakých pětadvacet — třicet let bude už pracovat každý člověk. Každý!« Tato slova Čechova, vložená do úst jednomu z hrdinů hry »Tři sestry« v roce 1901, jsou důkazem o pokrokovém a demokratickém Čechovově názoru. Důkazem jsou všechna jeho díla — povídky i dramata.

Čechov býval v minulosti velmi často špatně vykládán nebo i záměrně skreslován. Býval označován za nenáročného humoristu — za autora pesimistického — za módního básníka, který píše tak, aby to bylo líbivé. Je třeba navždy skoncovat s takovým falešným hodnocením! Čechov nebyl pesimistou, nýbrž právě naopak optimistou! V jeho dílech je skutečně mnoho smutného rozjímání o současném životě. Ale takový smutek Čechova nevede k resignaci. Je to spíše hluboká tesknota po světlé budoucnosti. A spolu s touto tesknoutou prochází Čechovovou tvorbou vášnivá touha po krásném životě, svobodném volnosti a tvořením. Čechov patřil k představitelům pokrokové inteligence své doby, která věděla, že nelze žít tak, jak žije Rusko za carského temna, a že je nutno věřit v život světlý, vytvořený prací. Na otázku své doby »Co dělat?« odpovídá Čechov v mnoha svých hrách: »Pracovat musíme! Pracovat je nám třeba!« Čechov nevolá k resignaci, nýbrž k činnorodému boji a práci. Čechov věří, že se jeho vlast změní jednou v kvetoucí sad. Nevěděl sice, kdy tento nový život přijde a kdo bude sadářem — ale věřil pevně, že »takový život přijde jistě, dříve nebo později!« Velká říjnová socialistická revoluce potvrdila, že spisovatel měl pravdu.

A. P. Čechov se svou matkou, sestrou a ženou.
Rok 1902

Ze vzpomínek na Antona Pavloviče

»JE DOBRĚ VZPOMÍNAT TAKOVÉHO ČLOVĚKA, JAKÝM BYL ČECHOV. HNED SE TI DO ŽIVOTA VRÁTÍ JAROST. ZNOVU V NĚJ VEJDE JASNÝ SMYSL« — napsal velikán ruské literatury — Maxim Gorkij, který nám zachoval pěkné vzpomínky na soukromý život Čechovův. Jednou, vzpomíná Gorkij, zaklepaly u něho tři pyšné oděné dámy, naplnily světnici šumem hedvábných živůtků a vůní silných voňavek a začaly z daleka široka velký rozhovor o politice a tehdejší řecko—turecké válce, o tom, kdy skončí, kdo zvítězí... Otázky, které bývaly morem pro reální duši Čechova. Odpovídal vyhubavě: vojna skončí asi mírem, zvítězí ti, kteří jsou silnější... »A koho vy více milujete, Řeky či Turky?«, tázaly se návštěvnice. Čechov se mile pousmál a řekl: »Já miluji — marmeládu... a vy milujete?« »Velice«, zvolala jedná jako oživena. »Já meruňkovou!« potvrdila druhá. Třetí přivřela oči a vkusně

dodala: »Je taková aromatická!« A všechny tři se živě rozhovořily a už se nepřely o Turky, Řeky, o politiku. Při odchodu vesele slíbily Čechovovi: »Pošleme vám hodně marmelády.«

*

V době svého léčení na Krymu setkával se Anton Pavlovič Čechov často nejen s Gorkým, nýbrž i s Lvem Nikolajevičem Tolstým. Velký spisovatel, sledující s láskou literární činnost Čechovovu, nazýval ho »Puškinem v próze«. Gorkij charakterisuje vztahy Tolstého k Čechovovi takto: »Měl Čechova velmi rád, hledě na něho, jako by přímo hladil očima, které byly v té chvíli něžné, jeho tvář. Jednou šel Anton Pavlovič po cestičce v parku s Alexandrou Lvovnou a Tolstoj, tentokrát ještě nemocný, seděl v křesle na terase a jako by ho cosi táhlo, šel za nimi, říká si polohlasně: »Ach, jaký je to milý, překrásný člověk, takový skromný, tichý, jako slečinka. Zkrátka — báječný člověk!«

*

Lidskou osobnost Čechova nám nejlépe zachycuje Čechovova žena, herečka Uměleckého divadla O. L. Knipperová. Seznámila se s dramatikem po prvé 9. září 1898 na zkoušce »Racka«. »Od tohoto setkání« — píše Olga Leonardovna — »začal se pomalu zaplétat složitý uzel mého života«. O. L. Knipperová poznává Čechova i v kruhu rodinném a v létě 1900 začíná mezi výtečnou ruskou herečkou a znamenitým dramatikem živá korespondence, tráví spolu mnoho prázdninových dnů, jejich sblížení pokračuje i po odjezdu Olgy Leonardovny do Moskvy, odkud jezdí navštěvovat Antona Pavloviče na Jaltu a on opětuje její návštěvy v hlavním městě, kde dochází k jejich sňatku v létě roku 1901. Mezi Antonem Pavlovičem Čechovem a jeho ženou je vztah velmi něžný, o čemž svědčí jeho dopisy, v nichž ji nazývá dušičkou, dětátkem, pejskem, svou radostí a které svědčí o lásce i stesku zároveň: »Kdybys věděla, jak teskně pleská do střechy děšť, jak se mi chce pohledět na svou ženu... Zjev se mi ve snu, dušinko...« Olga Leonardovna Knipper-Čechovová ještě po letech s láskou vzpomíná na smysl Čechova pro humor. Dramatik rád poslouchal veselá vyprávění; rukou si podepřel hlavu a otfásal se takovým upřímným smíchem, že Olga Leonardovna — jak přiznává — přestala poslouchat vyprávěče a vnímala příběh reakcemi svého muže.

»Ještě několik dnů před svou smrtí — vypráví O. L. Knipperová — přinutil mne k smíchu, vymysliv si jednu povídku. Bylo to v Badenweileru. Po třech těžkých dnech se mu k večeru udělalo lépe. Poslal mne, abych se proběhla po parku, protože jsem se od něho po tyto dny nevzdálila — a když jsem se vrátila, neustále se stáral, proč nejdu večeret. Odpověděla jsem mu, že nezazněl ještě gong. Gong, jak se později ukázalo, jsme prostě přeslechli. Anton Pavlovič si začal vymýšlet povídku, v níž líčil neobyčejně módní lázně, kde žije mnoho cizinců, milujících dobré jídlo. A najednou se ukáže, že kuchař utekl a večere není... Seděla jsem, odpočívající na pohovce po únavě posledních dnů, a od srdce jsem se smála. A nemohla jsem tehdy tušit, že za několik hodin budu stát u mrtvého těla Čechova!«

A. P. Čechov zemřel klidně a tiše. Když se mu v noci přitížilo, po prvé ve svém životě požádal, aby přijel doktor. »Když přišel lékař — vzpomíná Čechovova žena — rozkázal dát nemocnému šampaňské. Anton Pavlovič si sedl a nějak výrazně, hlasitě řekl doktoru německy (znal německy velmi málo): Ich sterbe. Pak vzal pohár, obrátil se tváří ke mně, usmál se svým zvláštním úsměvem a řekl: »Dávno jsem nepil šampaňské«, klidně vypil vše do dna, tiše se položil na levý bok a brzy umkl navždy...

»Dejte Lopachinovi ve Višňovém sadu rozmach Šaljapinův a mladé Aně temperament Jermolovové, a ať on se ve vsí síly utíná to, co dožilo, a dívka, která cítila spolu s Peťon Trofimovem příchod nového života, ať zavolá do celého světa: Vítejte, nový živote! — a pochopíte, že Višňový sad je hra pro nás živá, blízká a soudobá, že hlas Čechovův v ní zní radostně a zápalně, protože on sám se nedívá zpět, ale kupředu.«

(K. S. STANISLAVSKIJ)

Stanislavskij v roli Gajeva.

Jak vznikala „Višňový sad“?

Pokusíme se vylíčit historii »Višňového sadu« tak, jak se uchovala v paměti především K. S. Stanislavského a V. I. Němiroviče - Dančenka, tvůrců Uměleckého divadla v Moskvě.

Roku 1903 potřebovalo Umělecké divadlo velmi nutně novou hru. Hlavním opěrným bodem repertoáru se stala slíbená hra Antona Pavloviče Čechova. Anton Pavlovič prožil léto u Moskvy... Přemýšlel o hře. Pokusme se zachytit ony okolnosti a vlivy, jež připravovaly vznik »Višňového sadu«.

Uvědomíme-li si lásku Antona Pavloviče Čechova k ruskému venkovu, je pochopitelné, že i ve své poslední hře Čechov sledoval linii podobnou jako v dílech předchozích: v »Ivanovu«, »Strýčku Váňovi«, »Třech sestřích« a »Rackovic«. Jak tehdy vypadal život na venkově? Nesmíme zapomínat, že to byl rok 1903, předvečer revoluce. 1905. Nebylo možné, aby k sluchu Čechova

nedoletěly ohlasy napjatého revolučního života. Na scéně Uměleckého divadla bouřily již hry Maxima Gorkého. Všude již bylo cítit blížící se očistnou bouři, v níž se zrodil nový život. Čechov celým svým srdcem věřil, že tento nový život přijde, ačkoliv nevěděl, v jaké podobě a v jakých barvách se skutečně

Čechov miloval Umělecké divadlo, pro které také tvořil. Jako spisovatel byl neobyčejně přísný sám k sobě. V době, kdy pracoval na »Višňovém sadu«, psal pomalu a s velkým úsilím, průměrně 4 stránky denně. Vzrušila ho každá nepravdivá novinářská zpráva, vzrušilo ho to, že v jakýchsi oděšských novinách byl nesprávně podán obsah »Višňového sadu«.

Byla zima a kolektiv Uměleckého divadla zvědavě lovil každou zprávu o tom, jak pokračuje práce na hře. Konečně byl »Višňový sad« hotov a odevzdán divadlu. První dojem ze hry byl poněkud nezvyklý. Jistě proto, že poslední hra Čechova je v mnohém odlišná od dřívějších jeho děl. Není také divu, neboť je odrazem nové historické skutečnosti.

O tom, jakým způsobem tvořil Čechov své postavy, podává svědectví K. S. Stanislavskij ve své knize »Můj život v umění«:

»V létě roku 1902, když se chystal Anton Pavlovič napsat hru Višňový sad, bydlel se svou ženou O. L. Čechovovou - Knipperovou, herečkou našeho divadla, v našem domku na panství mé matky v Ljubimovce. Vedle, v rodině našich sousedů, žila Angličanka, guvernánka, malé hubené stvořeníčko s dvěma dlouhými dívčími copy, v mužských šatech. Při takové kombinaci se hned nevyznaš v pohlaví, původu a věku. Chovala se k Antonu Pavlovičovi kamarádsky, což se spisovateli velmi líbilo. Scházějící se denně, říkali si hrozně nesmysly. Tak na příklad Čechov ujišťoval Angličanku, že v mládí býval Turkem, měl harém a že se brzy vrátí do vlasti, stane se pašou a pak ji pozve k sobě. Jako z vděčnosti vyskakovala mu mrštná gymnastka Angličanka na záda a usadivši se na nich, zdravila za Antona Pavloviče všechny lidi, kteří šli mimo, smekala klobouk s jeho hlavy a dělajíc jim poklonu, žvatlala lámanou ruštinou, šaškovsky komickou: »Majeúcta, majeúcta!« Při tom skláněla Čechovovu hlavu na znamení pozdravu. Ti, kdo viděli Višňový sad, poznají v tomto originálním stvoření prototyp Charlottin.

Role Jepichodova vznikala z mnoha obrazů. Základní rysy jsou vzaty z úředníka, který bydlel ve vile a chodil k Antonu Pavlovičovi. Čechov s ním často rozprávěl a přesvědčoval ho, že je třeba učit se být vzdělcem. Aby se jím stal, koupil si prototyp Jepichodova především červenou vázanku a chtěl se učit francouzsky. Nevím, jakými cestami přišel Anton Pavlovič od úředníka k obrazu dosti zavalitého, již nemladého Jepichodova, kterého vytvořil v první redakci hry.

Avšak neměli jsme herce, který by se hodil postavou a zároveň jsme nemohli nezaměstnat ve hře nadaného herce, kterého Anton Pavlovič měl rád, I. M. Moskvina, jenž byl tehdy mladý a hubený. Svěřili jsme roli jemu a mladý herec jí přizpůsobil svým vlohám, při čemž využil své improvisace na hereckém mumraji. Domnívali jsme se, že Anton Pavlovič se rozzlobí pro tuto nevázanost, ale velmi se smál a po zkoušce pravil Moskvinovi: »Právě takového člověka jsem chtěl vylíčit. Poslyšte, to je skvělé!« Pamatuji si, že Čechov dopsal roli v těch obrysech, které vznikly u Moskvina.«

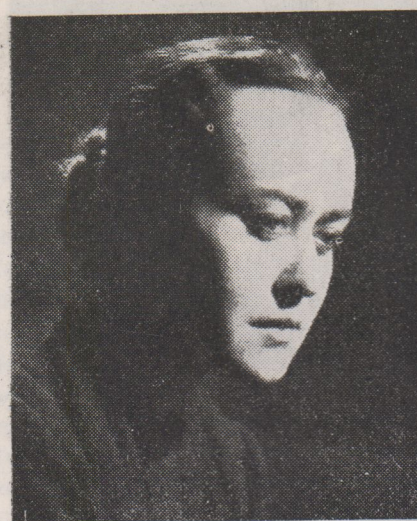
Velkým kladem dramatika Čechova bylo právě to, že postavy svých her tvořil pro jednotlivé herce divadla.

Raněvská: Co jsem ještě včera měla peněz a dneska nemám skoro nic.

Gajev: Prý jsem celé své jmění procucal v cukrkandlu.

Varja: Končí se život v tomto domě.

Simeonov-Piščík: My, Simeonové-Piščíkové pocházíme asi z toho koně, kterého si Galligula posadil do senátu.

Lopachin: Celý čas jsem proklábosil s vámi, nesáhl jsem na kloudnou práci.

Firs: Dřív, to byly jinší časy!

Duňaša: Jsem taková citlivá, delikátní, jemná!

Jepichodov: Zvykl jsem si na svůj nešťastný osud a docela se i usmívám.

Trofimov k Aně: Celé Rusko je náš sad. Země je velká, krásná!

Jaša k Duňaše: Víte, co si myslím? Když má holka ráda... je nemravná.

„Višňový sad“ na scéně MCHATu

Premiéra »Višňového sadu« na scéně Uměleckého divadla připadla na den narozenin autora (17. ledna 1904). V hlavních rolích vystoupila řada vynikajících herců Uměleckého divadla, jakými byli například: O. Knipper-Čechovová, K. S. Stanislavskij, V. I. Kačalov, I. M. Moskvín a další. Když roku 1927 obnovil MCHAT »Višňový sad«, byl to pádný důkaz proti názoru, že dílo Čechova již zestárlo. Umělecké divadlo zrevidovalo v obnovené inscenaci své dřívější pojetí a zbavilo představení určité symboliky a sentimentu. V době, kdy se celá sovětská země v ohni stalinských pětiletok stává jediným sadem, dokazují MCHATovci svým představením, že majitelé višňových sadů nebyli hodni krásy budoucích dnů. Místo předrevolučního sentimentálního oplakávání minulého života nastupuje radostné loučení s touto minulostí. Toto představení vyvolává živý ohlas zahraničního tisku, který se snaží dokázat ve většině případů, že Umělecké divadlo »bolševisuje« Čechova. Ve skutečnosti však po prvé pochopil MCHAT Čechova z posledního období jeho života a uvítal tímto představením nový život. Přišli noví lidé a Čechovova Aňa jim promlouvala z duše, protože v jejím hlase poznal divák předrevoluční Rusko, sbírající své síly k rozhodnému úderu. Tak se podařilo MCHATu v roce 1927 vytvořit představení nejen o minulosti, nýbrž i přítomnosti a budoucnosti.

III. dějství v provedení Moskevského uměleckého divadla.

Co napsali o „Višňovém sadu“

V. Jermilov:

Loučení nového, mladého, zítřejšího Ruska s minulým, vyžívajícím se, odsouzeným k brzkému konci, zaměření k zítřejšímu dni vlasti — v tom spočívá obsah »Višňového sadu«. KONEC MINULOSTI! V tom je pathos hry... »Višňový sad« — to je poema o minulosti, přítomnosti a budoucnosti vlasti. Budoucnost vyvstává před námi v podobě překrásného sadu, nezměrně krásnějšího než všechny »višňové sady« minulosti. Obraz sadu je obraz samotné vlasti. A právě thema vlasti je ústředním thematem »Višňového sadu«, této hluboce vlastenecké hry, proniknuté od první do poslední řádky vášnivou a něžnou Čechovovou láskou k vlasti, starostí o ni... Ve hře je toliko jedna postava, která neodporuje kráse višňového sadu, nýbrž by mohla s ním harmonicky splynout. Je to Aňa. Aňa je však obraz jara, obraz budoucnosti. Loučí se s veškerým starým životem.

G. P. Běrdnikov:

»Višňový sad« je velmi hlubokou a moudrou odezvou umělce Čechova na narůstající revoluční události, které podle jeho názoru musily přinést dlouho očekávanou obnovu života a dát možnost svobodnému člověku, aby se věnoval rozumné tvůrčí práci, podřízené překrásné myšlence přeměny Ruska v »nový kvetoucí sad«.

V. Horáček:

Na čem je vystavěn vývoj a dynamika děje hry »Višňový sad«? Není ani v této poslední hře Čechovově vystavěn na přímých srážkách charakterů, ale není to ani pouhé střídání a kontrastování nálad; v rozpětí mezi steskem na jedné straně, touhou a vůlí po šťastném životě na druhé je i nepřímý vyjádřený zápas, který trvá a stupňuje se neustále až ke svému vrcholu na konci hry, kdy Aňa a Trofimov se rozcházejí se starým životem, t. j. rozcházejí se i s Raněvskou, Gajevem, Charlottou a jinými; dosud jeden proud života se rozdělil ve dvě, došlo k vyhlášení dvou táborů. To je počátek volního, aktivního dramatu, který byl nepřímě přiveden nástupem proletářské revoluce a přímo vlastním Čechovovým vývojem. Prohloubením děje podtextem, rozšířením obsazení lidmi za scénou, kteří figurují v jednání a řeči scénických osob, promítnutím obrazu višňového sadu do minulosti a do budoucnosti, je hra »Višňový sad« obrazem části ruské společnosti v předvečer proletářské revoluce 1905 a zároveň velkým symbolem jejího konečného vítězství.

... Bravo, Charlotta Ivanovno!

Čechov na zahraniční scéně

Čechovovy hry prošly vítězně scénami zahraničních divadel. Byly protikladem k těm scénám, kde se hrály francouzské konverzační hry. K vytvoření čechovovského představení bylo třeba nového divadla. V Rusku se takovým divadlem stalo Umělecké divadlo (MCHAT) — na západě takového nebylo. Tam musila Čechovova tvorba sama formovat takové divadlo, které bylo způsobilé inscenovat Čechovovy hry.

První etapa pronikání Čechovových dramát na zahraniční scénu se kryje s všeobecným zesílením vlivu ruské literatury na světovou kulturu v období rozvoje osvoboditelského hnutí v Rusku. Již v devadesátých letech 19. století lze hovořit o popularitě Čechova za hranicemi.

Velmi brzy byl inscenován Čechov na scénách našich divadel. První představení Čechova (»Racka«) bylo ve Švandově divadle v Praze roku 1898. Tisk poznamenával, že toto představení bylo »zlatým hřebem zimní sezóny«. O tři roky později byl inscenován v pražském Národním divadle »Stryček Váňa«. Velkou událostí v životě celého českého umění bylo představení »Tři sestery« v roce 1907. Několik měsíců před inscenací obrátil se režisér Jaroslav Kvapil na K. S. Stanislavského s prosbou, aby mu zaslal některé materiály, týkající se jejich představení. Stanislavskij poslal Kvapilovi režijní

plán prvního dějství hry spolu s náčrtu jevištního provedení, kostýmů i s hudebním materiálem. Velkého úspěchu dosáhli herci Hana Kvapilová a Eduard Vojan v postavách Máši a Verššina. Toto představení, vytvořené přímo pod vlivem MCHATu, hostujícího v Praze, mělo obrovský úspěch. Od těch dob dramatická tvorba Čechova zaujala přední místo v repertoáru českého divadla. V současné době se hrají v Československu všechny Čechovovy hry.

I v Polsku byl Čechov znám již koncem 19. století. Jeho tvorba hraje významnou úlohu zvláště po 2. světové válce. Na festivalu her sovětských a ruských spisovatelů, pořádaném v roce 1949, bylo provedeno 14 představení — mezi nimi »Višňový sad« a »Tři sestry«. Neméně významnou roli hrála a hraje Čechovova tvorba v divadelnictví bulharském a maďarském.

Nesmíme však zapomínat na představení Čechovových dramát na Západě. Tak na př. již koncem 19. století dostává Čechov dopisy z Německa s prosbou o uvedení jeho her. Avšak do příjezdu Uměleckého divadla na pohostinské vystoupení v roce 1906 Čechovova tvorba neměla jasného výkladu na scéně i v německé kritice. MCHAT změnil představu Západu o dramaturgii Čechova. Velkou popularitu získává dílo Čechova ve Francii, kde na příklad známý herec a režisér Jean Louis Barrault inscenuje roku 1944 »Višňový sad«. V Anglii se obrátil zájem k Čechovovi začátkem 20. století. V květnu 1911 na scéně londýnské »Divadelní společnosti« byl inscenován »Višňový sad« v naprosto špatném ideovém výkladu. Avšak i přes tento závažný nedostatek inscenace, která skreslila smysl »Višňového sadu«, měla Čechovova hra obrovský vliv na významného představitele anglické literatury Bernarda Shawa, který pod Čechovovým vlivem napsal několik svých her. Avšak i v díle spisovatele D. Galsworthyho cítíme vliv Čechovovy tvorby. Tak na př. ve hře »Boj na nůž« jasně poznáváme motivy »Višňového sadu«.

Velmi často se objevují Čechovovy hry na scénách zahraničních divadel v době boje s fašistickými okupanty. Mnoho inscenací bylo projevem lásky lidu těchto zemí k vlasti velkého ruského spisovatele — k Sovětskému svazu.

Tak byl na příklad za okupace Francie hrán v divadle Odéon »Višňový sad«. Byl inscenován i v Americe, kde však byla Čechovova hra zásadně nepochopena, protože ji upravovatel okleštil a udělal z ní představení na americké poměry. V této inscenaci je děj »Višňového sadu« přenesen na jih USA — lokaj Firs je změněn v starého negra a upravený student Trofimov patheticky hru uzavírá: »Celá Amerika — náš sad!« Ovšem lepší část americké inteligence vidí správně v Čechovově tvorbě skutečný humanistický pathos a výzvu k šťastné budoucnosti.

Humanismus, hluboký sociální smysl Čechovových her a světlý sen o budoucnosti jsou dostupné pouze pokrokovému umění.

O, kéž by už přišel ten nový, jasný život, kdy bude možno přímo a směle hledět v oči své budoucnosti, cítiti se spravedlivým, veselým a svobodným.
(A. P. Čechov).

Stanislavskij při práci na „Višňovém sadu“

Roli Jepichodova zkoušel Moskvin a já jsem jen »partyzánsky« využíval jeho náhodných nepřítomností, abych se pokoušel něco zkoušet, a to bez přispění Konstantina Sergějeviče. Neměl čas zabývat se mnou, tím spíše, že sám zkoušel úlohu Gajeva. Jen když si mě někdy náhodně povším, nadhazoval mi letmo materiál k úvahám o roli:

»Pamatujte si: budete-li se snažit hrát hlupáka, nic z toho nebude... Je to vášnivý Španěl a velmi kulturní člověk, ale nos má takhle...«

A prstem si nadzvedl špičku nosu, tváře se nepředstavitelně hloupě.

»Jen ne triky, hrajte velmi vážného kulturního člověka, sice trochu neobratného, který na každém kroku o něco zakopne a jemuž všechno padá z ruky, ale jenž to vše považuje za svůj úděl, s nímž zápasit by nemělo smyslu; i bere to s úsměvem.«

Když jsem po prvé vystoupil v úloze Jepichodova, prohlédl Konstantin Sergějevič před začátkem představení mou masku, dal mi několik napomenutí a po celé představení, jak jen to bylo možné, mě pozorně sledoval. V prvním jednání je znamenitý režijní nápad. Všichni jdou vítat Raněvskou — jeviště je prázdné. Z dálky je slyšet cinkání rolniček přijíždějícího kočáru, pak neurčité hlasy lidské a za chvíli radostné výkřiky, smích, polibky, když přijíždějící a vítající se setkávají. Z počátku sotva slyšitelný ruch se stává hlasitějším, blíží se, už je docela blízko, až konečně Raněvská v pohnutí vbíhá na scénu a za ní všichni ostatní... Dál už jde na jevišti všechno podle autorova textu. Tato zákulisní scéna, výtvar bohaté režisérovou obrazivostí a úsilnou prací, působí na diváka okouzlejícím dojmem. Její technika je tato: herci jsou z počátku daleko za jevištěm, na schodišti za železnými dveřmi. Jak se scéna rozvíjí, otevírají se pomaloučku železné dveře,

„Anton Pavlovič byl největší optimista budoucnosti, s jakým jsem se kdý setkal. Bystře, vždy vzrušeně, s vírou kreslil krásnou budoucnost našeho ruského života. A k přítomnosti se choval bez lži a nebál se pravdy.“
(K. S. Stanislavskij).

až jsou otevřeny dokořán; herci překračují práh a nepřestávající zobrazovat příjezd Raněvské se blíží, až konečně vcházejí na jeviště a hra pokračuje.

Když jsem po prvé hrál Jepichodova, tu jsem se rozčilením popletl a než jsem došel k železným dveřím, byly už zavřeny a všichni na druhé straně. Neodvážil jsem se otevřít je, i zůstal jsem na místě a čekal, až se otevrou, abych se připojil k ostatním, kteří účinkovali v této scéně. Tak jsem to také udělal. Spolu s ostatními vyšel i Konstantin Sergějevič, úkosem na mě pohlédl a já jsem pochopil, že ho něco napadlo, co se týká mne. Když jednání skončilo, zavolal si mě do šatny a zeptal se:

»Proč jste nebyl na svém místě?«

»Promiňte, já jsem se rozčilením zapletl za kulisami.«

»Ale vy jste se přec i na druhé straně železných dveří zúčastnil společně scény?«

»Ano, ano, ovšem, Konstantine Sergějeviči«, zalhal jsem.

»Hrůza!... Zabil jste nám celou scénu. Och! Och! Och! Předně, jak jste mohl s námi hrát, když jste nás neviděl? A pak, jaký rozdíl ve zvuku: my jsme za železnými dveřmi, naše hlasy znějí tlumeně, a vy na druhé straně. váš hlas má docela jiné zabarvení. To je falešné. Je to jemná scéna, celá je založena na jemných odstínech, a vy jste ji zničil.«

Stál jsem v rozpacích.

»Celkem to nehrajete špatně. Ale proč jste v prvním výstupu klopýtí o práh? Abyste naráz ukázal, že jste komik? Proč ta visitka? Role se musí postupně rozvíjet. Je mnohem lepší a výhodnější pro vás, považují vás divák z počátku za vážného člověka. Tím, že budete roli rozvíjet a postupně divákovi odhalovat nové a nové její stránky, budete upoutávat pozornost hlediště. Proč divákovi hned na počátku vnucovat: 'Mějte na zřeteli, že jsem komik, že jsem vás přišel obveselit.' Divák sám posoudí, kdo jste. Vaší věcí je — s celou vážností jít po linii průběžného jednání, pak váš humor nebude šaškovstvím, ale pravým humorem právě veselohry.«

(Z knihy V. O. Toporkova „Stanislavskij při práci“.)

A. P. Čechov: Višňový sad. — Program vydalo Státní divadlo v Ostravě. Redakce Jos. Štěpánek, dramaturg. spolupráce H. Šimáčková, fotografie Fr. Krasl. Vytiskly Ostravské tiskárny n. p., prov. 02, Ostrava. Cena 0,90 Kčs.